

HOMENATGE A CARLES FAGES DE CLIMENT

▶▶▶
i la veu que canta més enllà de la mort; el poeta realitza aquest lligam a través del viatge a l'altre món de Pere Portes i del conte *La flor del panical*.

El primer relat té com a nom complet *Cas raro d'un home anomenat Pere Portes, de la vila de Tordera, que vivint entrà i eixí de l'infern* i és una obra anònima, escrita probablement cap al 1611, però sobre temes de textos medievals, que continua la tradició del viatge al Purgatori del vescomte Ramon de Perellós. Pere Portes, víctima de la malícia d'un notari d'Hostalric, ha de seguir el dimoni a l'infern on es troba el notari, per tal que li esbrini on amagà l'escriptura de cancel·lació del deute que ha originat la subhasta dels seus béns. La porta de l'infern és a l'estany de Sils, única incursió del sabater fora de l'Empordà.

Altres mites catalans de la balada, o personates mitificats, són els comtes d'Empúries, Malgaulí, el comte Gui-

llem de Besalú, el famós comte Arnau. Tots tenen un tret comú amb el sabater i Pere Portes: un viatge llarg i solitari (pot ser una cavalcada) que comença o acaba amb la mort, o que hi està estretament lligat, com Orfeu. Tot això ens indica com, sota l'estructura aparent, clara i enlluernadora, de la balada, aquesta té com a fons el tema del viatge iniciàtic, relacionat amb la solitud i la mort; per això el sabater arriba a la porta del regne de l'ombra, com el més famós dels viatgers mítics, Ulisses.

A través de la flor del panical, el petit de tres germans, per l'enveja dels altres dos, havia trobat la mort però havia enraonat després, a través d'unes canyes, com en la balada anglesa de les germanes de Binorie: "Aquesta flor no sol trobar-se gaire. / Cada set anys. No és minsa fulla d'hort / ni de jardí. En ser l'hora de la mort / fa, sospirosa, un ennuet de flaire".

Heus aquí com l'humil sabater d'Ordis, personatge de

paròdia i gresca, es converteix en una figura de simbolisme colpidor, gràcies a la capacitat mitopoètica de Carles Fages. I esdevé, alhora, el que expressa les vivències del seu autor, ja que, com ell, cerca una flor difícil: la bellesa que "no té olor, perquè és la llum abstracta. / Mai llengua humana n'ha hagut tast ni enyor".

L'elegia final potser l'escriu Fages per a ell mateix, amb molts anys d'anticipació: podem comparar-la, atès que som entre mites, al plany que el poeta Arió va cantar per la seva mateixa mort, just abans de ser llançat al mar pels mariners que es delien per les seves petites riqueses. Però, en la llegenda grega, els dofins, encisats pel seu cant, van salvar Arió i el van dur a les clares ribes del Peloponès. El dofí salvador de Carles Fages, el que el durà, esperem-ho, a la pàtria d'un port durador, no és altre que la mateixa flor amagada que no va deixar mai de cercar i que sovint trobava, és a dir, la poesia.

Festa de la poesia 1968

CARLES FAGES DE CLIMENT

Les lectures d'aquesta vetlla començaran i es clouran, per ordre rigorosament alfabètic, amb els versos de dues poetesses. I això ens sembla que és una sort, perquè, tal com solien dir abans en tastar les primícies de qualsevull fruit de l'any: Déu ens doni bon principi i bon acabament.

La primícia que ara tinc l'honor d'oferir-vos ho és doblement, perquè es tracta d'una poetessa ubicada a la nostra ciutat que ve per primera vegada amb la seva ofrena ritual de primavera a fer agradosa i interessant aquesta festa.

Maria Àngels Anglada d'Abadal. Amb el mateix apella-

tiu que Maria Àngels Vayreda, potser perquè puguem dir que aquesta nit i en aquest escenari els àngels hi canten.

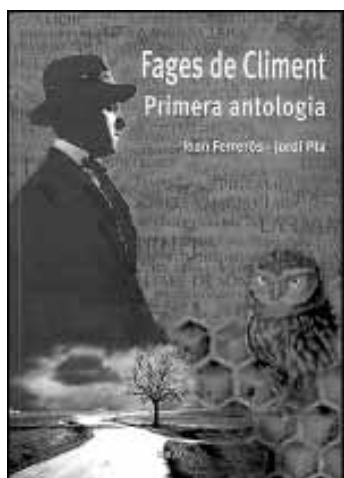
Les composicions seleccionades d'aquesta poetessa del cor de Catalunya que és la Plana de Vic trasplantada al cor de l'Empordà són dues. La primera ja l'haveu escoltada a la primera part i s'insinua temàticament amb aquest vers generós de fragàncies líriques: "Tots els poetes parlen de la rosa", i té la gràcia alada dels madrigals històrics.

El segon poema resultò en dotze ratlles conté una evocadora i subtil comparança entre el Montseny sagrat de l'*Oda a la Pàtria*, de Bonaventura Carles, i la muntanya d'ametistes de Guerau de Liost, però

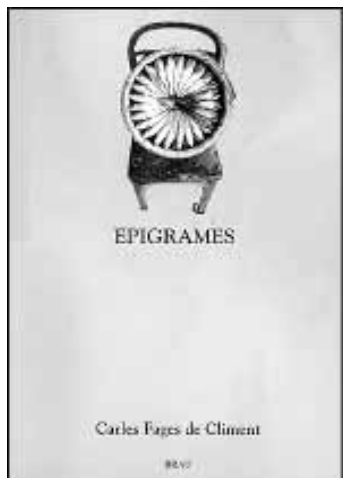
que la poetessa estima nu del preciosisme de la gemma tallada en cent reflexos que l'autèntic i delicat poeta del Montseny coneixi, herbolari cinègic i entendent, i ens feia avinents en versos polièdrics.

Hi ha encara un avellutat ressò de la ciutat dels Sants, la inoblidable i cruel dissecció de Miquel Llor i dels patriòtics patíbuls de Bach de Roda i Serrallonga. La poetessa de Vic, trasplantada com adés Manuel Brunet al nostre Empordà esbandit, exclama meravellada dels camins del vent i els camins del mar: "Camí del vent, he estimat l'altra plana. / El mar que va ésser un dia camí nostre".

Escolteu els versos de Maria Àngels Anglada d'Abadal.

■ *Fages de Climent. Primera antologia*, amb introducció i tria a càrrec de Joan Ferrerós i Jordi Pla i publicada per Brau Edicions, ofereix una visió a vol d'ocell de tota l'obra del poeta figuerenc.

■ També Brau Edicions publica *Epigrames*, a cura de Joan Ferrerós, que defineix la paraula *epigrama*: "Composició breu, en vers, que expressa un pensament, reflexió o consell de manera aguda i punyent".

■ Ariadna Records ha editat un CD en què Xavier Falgarona, acompanyat de James Testi, Esteban Vélez, Juanjo Genova i Albert Munjó, musica nou poemes (o fragments) de Carles Fages de Climent.

Fundació Caixa de Girona
CENTRE CULTURAL DE CAIXA DE GIRONA
FONTANA D'OR

exposicions

Planta dels arcs

VISIONS PANORÀMIQUES DE LES COMARQUES GIRONINES
Fotografies de Pau Giralt-Miracle

Del 4 d'abril al 4 de maig de 2003

Soterrani

ARMES DE RIPOLL

Del 7 d'abril al 2 de maig de 2003

Planta Romànica

CARLES FAGES DE CLIMENT (1902-1968)
Poètica i mítica de l'Empordà

Del 8 d'abril al 4 de maig de 2003

Horaris d'exposicions:
Feiners: de dilluns a divendres d'11.00 a 13.00 h i de 17.30 a 21.00 h
Dissabtes d'11.00 a 14.00 h i de 17.30 a 21.00 h
Diumenges i festius d'11.00 a 14.00 h
ENTRADA LLIURE

CENTRE CULTURAL DE CAIXA DE GIRONA
FONTANA D'OR

c. Ciutadans, 19
17004 Girona
Tel. 972 209 836
Fax 972 20 94 14
info@fundaciocalxadegirona.org

Cultura

AVUI

Dijous, 27 de març del 2003

Concidint amb el centenari del naixement de Carles Fages de Climent s'han realitzat nombroses jornades i s'ha recuperat l'obra del poeta. Quaderns Crema publica 'Somni de Cap de Creus', 'Tots els sonets', 'Balada del sabater d'Ordis' i 'Les bruixes de Llers', els dos últims amb il·lustracions de Dalí i pròlegs d'Eugeni d'Ors i Ventura Gassol. Brau edita 'Epigrames' i 'Primera antologia'. Mentre s'anuncien nous llibres, també cal destacar el catàleg de l'exposició 'Poètica i mística de l'Empordà'. Recuperem un text de Maria Àngels Anglada i un del mateix Fages sobre Anglada, que va escriure poc abans de morir

Carles Fages de Climent i el mite grec

M. A. ANGLADA

Ans d'entrar en el tema estricte, voldria parlar uns moments de les obres poètiques per a mi més atractives del nostre escriptor: *Les bruixes de Llers*, *Els sonets* i la *Balada del Sabater d'Ordis*; sobretot en la darrera ja entraré en la petja del mite.

'Les bruixes de Llers'

El poeta recull en aquest llibre tota la tradició lírica catalana, en al·lusions clares o amagades, des dels trobadors fins al noucentisme. Parlo d'art al·lusiva feta a consciència, no d'influències. Carles Fages ens vol fer explícit quina és la seva -la nostra- tradició.

Els trobadors hi són representats per la dedicatòria al príncep-trobador, en Pere d'Aragó, i per la diversitat formal de les estrofes: cançons, balades, versos encadenats, creuats, cap-caudats, que l'acosten al *trobar ric* pel seu refinament, amb rimes internes, anàfores, jocs musicals: "Falla / dels focs follets", "ara la Muga rondina i remuga". Verdaguer hi és present en el ritme del *Noi de la mare* i en una tria de mots,

FERRAN CALLICO

"era una rosa no encara des-closa". El mite de la sirena i el pastor, creat per Maragall, ens acosta a aquest gran poeta, i Josep Carner és al·ludit en una bella recordança del seu *Canticle*: "I giravolta el motiu / amb l'ala lleu" (Cfr. "per l'ala lleu / d'una virtut / l'amor daria".)

La lírica popular i el refranyer li proporcionen dites, mots plens de saba, una mica sagarrencs, formes i imitacions volgudes de cançons. L'originalitat del poeta sap enriquir i fondre tota aquesta matèria amb tres elements molt importants: una geografia lírica de l'Empordà, una formalització lírica de llegendes i un vocabulari ric i elaborat, de tal manera que en aquest llibre hi ha la lla- vor dels posteriors.

'Els sonets'

El *Primer llibre de sonets* va obtenir el premi de poesia Ciutat de Barcelona l'any 1958. Va ser reeditat juntament amb el segon, el 1979, a la impremta Aubert.

Els sonets del primer llibre presenten sovint temes inspirats en la naturalesa; els pretextos del segon són més diversos, des de l'amor, la mort, la ciutat, el mite de Faust, i en algun hi traspua una ironia que arriba al sarcasme gairebé corrosiu. Aquests sonets han estat, en general, poc divulgats i, em sembla, no tan apreciats com altres obres, potser perquè el seu llenguatge, molt refinat i noucentista en bona part d'ells, era un xic allunyat, així com els temes, de la poesia que es conreava en els anys que reberen el premi. En aquest sentit, una fidelitat elogiuable del poeta als paradigmes de la seva joventut i a ell mateix el separava de les noves generacions. Fages quedava, en certa manera, pres del seu preciosisme, era "l'últim trobador", com Carles Fisas el definí en una conferència.

>>>

SUMARI

Entrevista a Michel Maffesoli

IV

El sociòleg francès Michel Maffesoli, que ha estat a Barcelona per participar en un cicle de conferències, ens ofereix les conclusions que ha tret després d'anys d'observació de temes com ara la globalització, el model Estat nació i Internet.

Reflexions de Joan Ferraté

X

El poeta, traductor i crític literari Joan Ferraté va ser, sobretot, un lector excepcional de poesia. Carles Miralles ens mostra algunes de les reflexions que Ferraté va anar creant a partir de l'observació filològica, i n'afegeix de pròpies.

Don Joan i el teatre de Palau i Fabre

XII

Teatre de Don Joan és el títol, publicat per Proa, que reuneix cinc peces teatrals del poeta, narrador i assagista Josep Palau i Fabre dedicades a la figura de Don Joan, al qual podem veure a través de gèneres com ara la tragèdia, la farsa i el cabaret.

HOMENATGE A CARLES FAGES DE CLIMENT

>>>

Jo opino que aquests poemes mereixen més atenció i que sempre ens sorprenen en una relectura. Si els llegim atentament, ens adonarem de la profunditat de tota la seva obra, sota la varietat de formes. I llegint el sonet VI del segon llibre, trobarem un vers que ens confirma la identificació del poeta amb aquell sabater d'Ordis, ja que si en la *Balada* escriu "beata la ciutat que té un profeta", aquí proclama "venturosa ciutat si té un poeta / que enceta un epigrama cada jorn / toca el fagot, la gaita i el fiscorn / i la ciutat li sap seguir la veta".

En els sonets s'accentua un dels trets de la poesia de Fages, que és l'ús molt conscient de mots cultes, sobretot llatínismes, com a recurs estilístic, elements d'enriquiment i de contrast en el seu lèxic, com ara *beat* per *felicitat*, *òscul*, *urbs* per ciutat, *puelles* per noies joves i molts altres. La seva cultura clàssica es reflecteix en les al·lusions mitològiques: hi trobem insinuats els temes de Febus, Leda i sobretot Ifigènia, a la qual dedica tot un sonet, inspirat en el mosaic de les ruïnes d'Empúries. No hi manquen tampoc elements de la poesia llatina -Ovidi- de la toponímia, com l'antic nom de Barcelona, Favència Pia, i de la història romana, com el poema *El pou de Cató*.

En el sonet V del primer llibre una cita de Psiquis i Eco ens surt al pas en el primer tercet: "El seny és barca que s'esfuma. / Psiquis i Eros fan mil còpies / que multipliquen el meu cant".

En el número XIX, dedicat a una jove muller, ens diu: "Al tapís bru Artemisa empaita isards: / cada dardell l'espina d'una rosa". Contrast entre l'allusió culta a la deessa i el popularisme del verb *empaitar*, no *perseguir*, ni *caçar*. En canvi l'adreçat a Ifigènia, suara esmentada, és tot ell refinat i culte, gairebé fins a l'excés.

L'arrel de les tradicions i contalles populars és absent en els sonets, i fins i tot els que toquen temes i pretextos coneguts s'empelten de mots savis: potser per això, com he dit, s'han divulgat poc i el lector corrent coneix més aviat els aguts i entenedors epigrames. Tot i això, podem observar una evolució, sobretot en els deu darrers sonets del segon llibre. Sense deixar de banda l'acurada mètrica, el poeta aprofundeix la seva veu amb un despullament colpidor; els grans temes: l'amor, la figura de la mare, la mort, el cansament de la lluita, l'enyorança, la visió de Déu com a artista creador, troben accents plens de força lírica. Però ara em correspon ja d'esbrinar els camins de la *Balada del sabater d'Ordis*, potser la més suggestiva de les seves obres.

'Balada del sabater d'Ordis' Aquesta obra, la millor segons els estudiosos, està basada en una personatge real, que havia perdut el seny i dirigia les cobles amb una canya. Aquest lli-

bre guanyà el premi de poesia catalana Ciutat de Barcelona l'any 1953. L'il·lustrà també Dalí i el prologà Eugeni d'Ors. El 1970 en sortia la 3a edició.

És un llarg poema, tot ell construït amb el mateix estrofisme, quartets creuats formats de decasíl·labs perfectes i un quintet al final de cada cant. Els ritmes i les rimes són cisellats amb gran virtuosisme, gairebé preciosista. Consta de quatre cants i un epitafi, i cal afegir-hi un *epileg* de Salvador Dalí. Els cants duen els títols: *Els camins*, *La Passió*, *La mort* i *Elegia*, aquest darrer, per mi el més bell.

La narració podem dir que és gairebé un pretext per enaltir el paisatge de l'Empordà, els seus vents -la tramuntana-, les esglésies romàniques, la catedral de Castelló, amb una incursió a la Selva, però tanmateix hi ha una certa identificació simbòlica entre el sabater i el poeta, que es dreça contra "els Fari-seus d'un fals sentit comú". El poema s'enriqueix amb elements de tradició popular, de la litúrgia cristiana i de la mitologia clàssica -i aquests darrers són els que avui ens solliciten amb un cert detall.

Fages de Climent no dementeix els mots de l'hellenista Josep Alsina, quan afirma que tots els poetes són mitelegs. El tractament del mite, com és natural, canvia segons els grans corrents culturals i literaris. En l'àmbit del Noucentisme és on ens cal emmarcar una part important de l'obra de Carles Fages, quan Josep Carner havia obert la poesia catalana a nous corrents, com el parnasià i el simbolista francès, seguint però canviant alhora el camí iniciat per alguns poetes modernistes.

Però en aquest món del mite, existeixen dues maneres diverses d'inserir-s'hi, no lligades ara a un moviment artístic, sinó filles d'actituds més profundes. Els estudiosos del mite, com ara l'hongarès Karol Kerényi i l'italià Furio Jesi, distingeixen clarament el mite genuí del mite tecnificat i manipulats. El mite genuí, ja ho sabem, no té el mateix sentit per als grecs i per a nosaltres: d'un element reli-

El poeta entre Matilde Escudero i Montserrat Vayreda

giós ha esdevingut una realitat poètica; ha conservat, però, el seu valor d'equilibri humanista entre l'inconscient i la consciència i el seu lligam amb un passat autèntic. En canvi el mite tecnificat -manipulat per un grup polític autoritari per controlar la societat ideològicament- és una supervivència deforme que també suscita un llenguatge deformat. Furio Jesi posa l'exemple dels mites usats pels nazis. Podríem parlar també dels posats en circulació per la dictadura franquista, amb la diferència que eren més poc imaginatius.

Carles Fages no cau en aquests paranyos, la seva relació amb el mite és genuïna. No els manipula, doncs; ara, tampoc no en fa recreacions originals, els usa amb naturalitat, com vells coneguts, com un element estètic en la seva poesia. Els déus grecs apareixen a la seva obra lligats a la terra i als elements naturals: el mar, les espigues d'or, la tramuntana. Ja es presenta amb aquesta naturalitat Ceres-Demèter, la deessa de les collites, en el primer

cant, *Els camins*. Li fa companyia Èol, el déu dels vents, fill d'Hipotes, que Homer ens presenta al seu gran palau d'Eòlia, lligant les rutes dels vents i deixant-los sortir de les coves profundes on els reclou.

En el cant segon, *La Passió*, apareix breument la figura del protagonista sota la forma del déu de les vinyes: "Oh sacerdot, Diònissos ingenu, / cap coronat de pàmpols i espigalls". Si no podia mancar el déu del vi en aquesta balada, tampoc no podia faltar-hi Afrodita, la bella divinitat de l'amor i de la fecunditat: "Mou els estams com una voliana, / només té vida a la muntanya d'or / on Afrodita afua el ram de llor. / Bufa, en florir, set jorns la tramuntana".

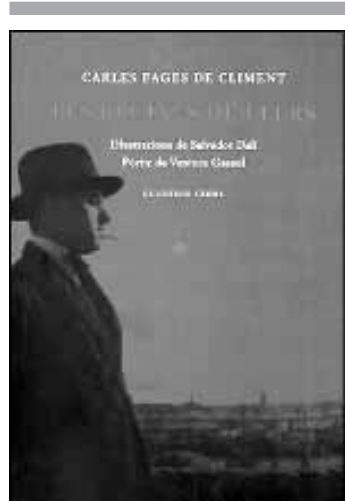
Entre els grecs Afrodita no té pas el llor com a planta especialment dedicada, sinó la murtra; però aquesta petita llicència bé pot ser permesa al nostre mitòleg. La muntanya d'or podria estar relacionada amb el promontori d'Erix, a Sicília, un dels llocs consagrats a ella, encara que hom la considerava nascuda del mar a les ribes de

Xipre. L'or és sovint l'epítet dedicat a Afrodita en la poesia grega, com en el bellíssim himne que li va escriure Safo: "L'auri casal del pare abandonares [...] / Afrodita immortal, de tron riquíssim".

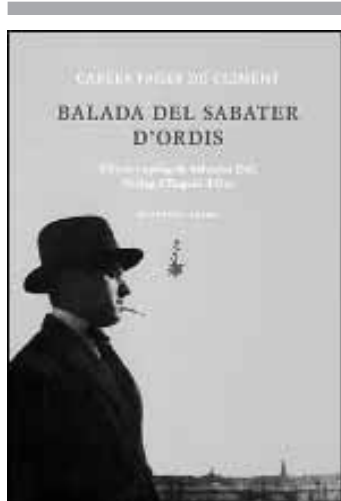
El poeta aplega aquesta divinitat grega amb les seves germanes egípcia i assíria, i les situa totes tres a les illes Medes. És un encert de Fages, ja que Afrodita es complau a les illes i en els llocs propers al mar, on era venerada, encara que de vegades pot allunyar-se'n si la bellesa d'un mortal la sedueix, com en el cas d'Anquises, que serà pare d'Enees: "Issis, Istar, la filla de l'escuma / -braços trencats en temples de granit- / fan, amb tres illes, d'ara a l'Estartit". Observem la subtil al·lusió a l'estàtua de Milos. Fina ara hem vist tres divinitats que poden significar tres elements presents a l'obra: la terra i les collites, el vi i el sexe i l'amor. Però hi mancaria el més important en la seva vida, la *poesia*, representada, naturalment, per Orfeu, que el poeta, amb un punt de familiaritat, uneix a la música de Pep Ventura: la lira i la tenora. No cal aquí remarcar la importància d'Orfeu en les arts i en la poesia, però sí fixar-nos en uns punts interessants per comprendre en la seva profunditat la balada. El meravellós cantaire, fill d'una musa -Calliope- enllaça amb una sèrie de llegendes antiquíssimes, que parlen dels "viatges al regne dels morts" per rescatar la persona estimada, i que sovint resten frustrats per la violació d'un tabú -com girar el cap enrere-. S'uneix també als mites de caps o membres del cos que canten o parlen després de la mort i tenen autonomia -així la testa d'Orfeu arribà a Lesbos, on el músic diví va tenir un oracle-. Finalment es lliga amb els contes d'instruments màgics, com ara la lira o la flauta, que tenen un poder meravellós.

Doncs bé, és precisament a través dels dos primers temes com Fages uneix en la seva balada el mite grec i el mite català: el viatge al regne dels morts

>>>

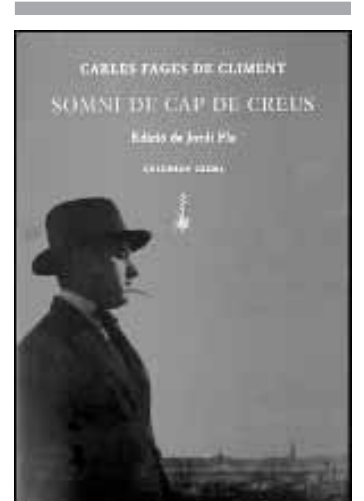
■ *Les bruixes de Llers* és un magnífic poemari de Fages de Climent, ara publicat per Quaderns Crema, que compta amb il·lustracions de Salvador Dalí i portic escrit pel també poeta Ventura Gassol.

■ A més d'amb un dibuix de Salvador Dalí, la *Balada del sabater d'Ordis* (Quaderns Crema), un dels poemaris més celebrats de Fages, també compta amb un epileg del pintor i un pròleg d'Eugeni d'Ors.

■ Jordi Pla ha editat per a Quaderns Crema *Tots els sonets* de Carles Fages de Climent. El llibre, dividit en sis parts que s'inicien amb *Sonets a Maria Clara*, també recull un bon nombre de peces inèdites.

■ Finalment, i també de la mà de Quaderns Crema, podem llegir *Somni de Cap de Creus*, amb edició de Jordi Pla. Un extens i erudit poemari de Fages de Climent inèdit íntegrament fins a l'actualitat.